

DRUHÝ PARTIZÁNSKY ODDIEL PRVEJ ČESKOSLOVENSKEJ BRIGÁDY J. V. STALINA

EUGEN KROPILÁK

KROPILÁK, E.: 2nd Partisan division of 1st Czechoslovak brigade of J. V. Stalin. *Vojenská história*, 4, 12, pp. 123–136, 2008, Bratislava.

The author as the member of 1st Czechoslovak partisan brigade of Alexej S. Jegerov tries to summarize his memories as well as the memoirs of his fellows from the 2nd partisan division of Mečislav M. Boginsky during the Slovak National Uprising, more than 64 years thereafter. He includes a paper material of Ladislav Priesol a former commander of staff crew of the partisan division. He focuses on his intensive initiative in an illegal anti-fascist movement from 1939 in Liptov. He cooperated with 5th central leadership of Communist party of Slovakia and a member of revolutionary National council in Ružomberok. After the occupancy of the city by the Germans he decided to actively participate in the fights against them. He was considered a personality in the division. The author includes another member of the division– Oldřich Kotouč who supported Ladislav Priesol in his efforts. He was an explorer knowing the Slovak mountains thoroughly. The author emphasises the special importance of the perseverance of original pictures from the time of the active performance of the division. Some of them are attached to the study. One of the authors of these pictures was a member of the division– a student of Ružomberk grammar school and a former partisan Šindelka. The exposures of the pictures were found in one of the valleys of the mountain range Veľká Fatra.

Military History. Slovakia. World War Two. The Slovak National Uprising. The 2nd partisan division of 1st Czechoslovak brigade of J. V. Stalin. The memoirs.

S odstupom uplynulých 64 rokov od Slovenského národného povstania som sa rozhodol zosumarizovať dostupné poznatky o činnosti 2. partizánskeho oddielu Mečislava M. Boginského z 1. čs. partizánskej brigády Alexeja S. Jegerova, ktorého som bol príslušníkom. Mojim cieľom je, aby sa pravdivý obraz o tejto malej partizánskej jednotke stal čiastkovým príspevkom do povstaleckej histórie.

Okrem vlastných zážitkov som použil písomný materiál Ladislava Priesola, bývalého veliteľa štábnej čaty nášho partizánskeho oddielu. Priesol pracoval intenzívne v ilegálnom protifašistickom hnutí od roku 1939 na Liptove. Bol spolupracovníkom V. ilegálneho ústredného vedenia KSS a členom revolučného Národného výboru v Ružomberku. Po obsadení mesta Nemcami sa rozhodol bojovať proti nim so zbraňou v ruke. V oddiele bol považovaný za osobnosť, mali sme ho radi a nakoľko bol z nás najstarší (ročník 1912), volali sme ho „otec“ alebo „starý“. Keď bol, už veľa rokov po vojne, vážne chorý, odovzdal mi písom-

ný materiál o účasti v SNP a požiadal ma, aby som ho použil na spracovanie činnosti nášho oddielu. Aj keď oneskorene, plním toto želanie.

Pri písaní práce mi veľmi pomohol tiež ďalší príslušník nášho oddielu – Oldřich Kotouč. Bol prieskumníkom, dôkladne poznal slovenské hory a je jedným z mála partizánov, ktorí s Mečislavom prežili krutú zimu a boli s ním až do jeho vážneho zranenia vo februári 1945.

Za osobitne cenné považujem zachovanie originálnych fotografií z čias nášho oddielu. Niektoré z nich pripájam k môjmu príspevku. Ich autorom je tiež bývalý partizán, niekdajší študent ružomerského gymnázia Šindelka, ktorý mal so sebou fotografický aparát. Aký osud ho postihol, neviem. Film, z ktorého sú fotografie, našli v jednej doline Veľkej Fatry neznámi turisti. Predpokladám, že ho Šindelka zahodil preto, aby sa nedostal do rúk Nemcom, keď bol nimi obklúčený a hrozilo mu zajatie.

* * *

Po maturite na gymnáziu v Zlatých Moravciach roku 1943 som chcel pokračovať v štúdiu na vysokej škole. V tom čase si ani dedinský učiteľ, najmä pri početnej rodine, nemohol dovoliť financovať štúdiom na vysokej škole viacerým deťom. Otec bol veľmi rád, že aspoň najstaršiemu z piatich detí sa podarilo vyštudovať a stať sa profesorom na gymnáziu v Ružomberku. Brat dobre poznal moje záľuby v horskej turistike, a preto mi našiel miesto úradníka v ružomerskej továrni na zápalky.

V práci som sa dosť nudil, ale vo voľnom čase, po zoznámení sa s profesormi a študentmi gymnázia, som sa mohol zúčastniť turistických a lyžiarskych výletov do Nízkych Tatier a Malej Fatry. Okrem toho som navštevoval záujmové krúžky, v ktorých sa študenti zaoberali, okrem hier, literatúrou a históriou. Tu som sa presvedčil, že mesto nie je klérofašistickým hniezdom, ale je v ňom dobre rozvinuté ilegálne odbojové hnutie. Tu sa vzbúrila delostrelecká posádka proti vojne s Poľskom, pri zábavách v Hrabovskej doline vojaci zbili príslušníkov Hlinkovej gardy, často dochádzalo k sabotážam v textilke a papierni. Uskutočnilo sa tu aj veľa letákových akcií.

Študenti, medzi ktorých som chodil, patrili k Revolučnej mládeži Slovenska. Jej predstaviteľom bol Jaroslav Šolc z Lieskovej. On organizoval odbojové hnutie a neskôr partizánske hnutie na Liptove., za čo bol viackrát väznený. Keď raz začiatkom leta 1944 prišiel medzi študentov, veľmi pútavo dokázal rozobrať politickú situáciu na Slovensku a vyburcoval nás do aktívneho boja proti fašizmu. Mal veľkú zásluhu na tom, že mnohí študenti sa rozhodli dobrovoľne prihlásiť sa do partizánskych oddielov. Spomeniem mená aspoň niektorých z nich: Smrečanský, Šindelka, Rázga, Gronský, Golecký, Gross, Búroš...

V horských masívoch v okolí Ružomberka sa okolo výsadek zo Sovietskeho zväzu formovalo niekoľko partizánskych jednotiek. Predovšetkým išlo o partizánske brigády Jegorova, Jánošík a kpt. J. Nálepku, ktoré do augusta 1944 tvorili tzv. Spojené oddiely slovenských partizánov. Ešte pred vypuknutím povstania zišli z hôr a 27. augusta obsadili Ružomberok. Z Prašivej prešli do Liptovskej Osady, odtiaľ cez Podsuchú a Biely Potok k továrni Sóló. Následne sa skontaktovali s ružomerskou vojenskou posádkou na čele s mjr. Milošom Veselom, ktorá sa k nim pripojila. Odtiaľ sa partizáni rozdelili do dvoch prúdov, jeden obsadil papiereň a druhý textilku s oddelením 614, v ktorom bolo skladovaných asi tisíc delostreleckých lafiet. Malú nemeckú posádku v Ružomberku odzbrojili a moc v meste prevzal okresný Revolučný národný výbor.

Krátko po obsadení mesta, 2. septembra 1944, som sa v Liptovskej Lúžnej prihlásil do 2.

partizánskeho oddielu brigády Jegorova, ktorému velil Mečoslav Mečislavovič Boginskij. Bol jeden z najmladších veliteľov, mal len 19 rokov. Narodil sa v Osyčne v Bielorusku. Od roku 1942 bol príslušníkom sovietskeho partizánskeho zväzku Ščors. V apríli 1944 bol pridelený k organizátorskej desantnej skupine Jegorova a vysadený na Latiborskej Holi.

Keď ma komisia prijala za partizána, odovzdal som civilné šatstvo, preobliekol sa do vojenskej rovnošaty a ovešaný puškou, „ešusom“, dvoma debničkami s mínami a starým rukšakom som sa zaradil do sprievodu, ktorý odchádzal do výcvikového tábora na Prašivej. Za krásneho slnečného počasia sme išli po horskom chodníčku dookola obklopeného modrými čučoriedkami. Až na tú záťaž to bola romantika. V sprievode sa objavili aj ženy, ktoré do tábora vynášali potraviny.

Výcvikový tábor sa rozprestieral v krásnom prostredí medzi Latiborskou Holou a Malou Chochuľou na južnej pohronskej strane – na Močidlách. Stany zhotovené z padákov boli dobre skryté v kosodrevine a medzi menšími smrekmi. V zemľankách sa skladovali potraviny, zbrane, munícia a trhaviny. V blízkosti vyvieral výdatný horský prameň, ktorý nás občerstvoval a bol nepostrádateľným zdrojom pre poľnú kuchyňu. Veľmi som sa potešil, keď do nášho partizánskeho oddielu boli zaradení aj moji priatelia, študenti z ružomerského gymnázia a člen okresného RNV Ladislav Priesol.

Prvý týždeň v tábore sme absolvovali namáhavý výcvik. Zvýšenú pozornosť inštruktori venovali streleckému výcviku. Učili nás zaobchádzať s ručnými zbraňami, presnej strelbe z pušiek a ľahkých gulometov, ako aj hádzať ručné granáty. Taktická príprava bola zameraná najmä na prieskum v zalesnenom teréne, maskovanie a boj zblízka. Cvičiteľmi boli sovietski partizáni, ktorí ušli zo zajateckých a koncentračných táborov, ale aj vojaci slovenskej armády. Všetci boli vo výcviku veľmi trpezliví a dôslední. Ťažké podmienky výcviku sme si občas spestrovali pochodom jednotným krokom v zomknutom rade, čo, pravdu povediac, na hrboľatom teréne veľmi dobre nevyzeralo. Pri pochode sme si aj zaspievali, najčastejšie ruskú partizánsku pieseň „Po dolinam i po vzgoriam šla divízia vperiod...“ Ešte aj teraz si túto melodicky peknú pieseň občas zanôtim.

Na Prašivej som nečakane stretol generála Turanca, ktorého na príkaz pplk. Goliana vojaci zajali a načas ho skryli v našom výcvikovom tábore. Germanofil Turanec, oddaný prívrženec Tisa, bol po niekoľkých dňoch v zajatí 13. septembra 1944 gen. Čatlošom odvezený lietadlom z Troch Dubov do ZSSR. S týmto generálom ma spája malá epizóda. Môj dobrý priateľ Jožko Weissenbacher dostal od náčelníka štábu oddielu príkaz strážiť vzácneho zajatca v určenej zemľanke. Staral sa aj o jeho pravidelné stravovanie. Jožko hrešil ako pohan, keď okrem bežnej dennej dávky mu musel prinášať požadovanú dupľu. Nedobrovoľne musel prikrmovať svojho nepriateľa, ktorý mal stále hlad.

V noci sme striedavo chodili strážiť tábor a niekedy sme udržiavali ohníčky v dohovorenom tvare, aby zo sovietskych lietadiel zhodili vaky, v ktorých boli uložené ľahké pechotné zbrane s municiou.

V tábore som bol svedkom, s akou eufóriou prichádzali na Prašivú noví mladí občania z rôznych spoločenských vrstiev a zväčšovali bojové formácie jednotlivých partizánskych oddielov brigády. Sebavedomie, hrdosť a nenávisť voči fašistom umocňovali partizáni citovaním úryvkov z básne Sama Chalúpka, najmä slovami „Mor-ho“, pričom pevne zvierali ruky v päst.

Po skončení výcviku nás velitelia začali postupne zaraďovať do prieskumných a prepado- vých jednotiek. Ja som pod vedením ruských partizánov zišiel do údolia Váhu s prepado- vou jednotkou trikrát. Psychicky otrasne na mňa zapôsobila hneď prvá akcia, v ktorej som sa stretol s nemeckými fašistami v otvorenom boji a videl som aj dvoch mŕtvych.

Pri obci Svätý Michal v údolí Váhu sme zaujali obranné postavenie asi v sile zosilnenej čaty. Podľa správ nášho prieskumu mala tadeto prechádzať menšia kolóna áut s nemeckými vojakmi z Ružomberka do Liptovského Mikuláša. Po niekoľkohodinovom čakaní vydal veliteľ rozkaz zrušiť postavenie. Práve vtedy sa na ceste objavilo veľké nemecké auto, z neho vyskočilo asi 12 vojakov. Zahájili palbu z ručných zbraní a súčasne nás „kropili“ strelbou z ťažkého guľometu, umiestneného na streche auta. Rýchlo sme prešli do pôvodných stanovísk a spustili strelbu na Nemcov. Naše postavenie na návrší bolo výhodnejšie, čo sa pochopiteľne prejavilo aj na účinnosti palby. Videli sme, ako viacerých zranených nemeckých vojakov prenášajú do auta a poskytujú im prvú pomoc.

Zrazu som spozoroval, ako strelec z pušky vedľa mňa sklonil hlavu a ako sa mu z jej pravej strany rinie modrastá krv. Kamarát Janko Kaliský bol zasiahnutý smrtiacou guľkou nie čelne od protivníka, ale z pravej strany, pravdepodobne z veže kostola. Dvaja naši prieskumníci do kostola okamžite vnikli a vyvliekli z neho muža s ľahkým guľometom. V tom istom čase nad nami začalo krúžiť nemecké lietadlo a od Ružomberka bolo počuť hukot vozidiel. Nemci po naložení mŕtvych a ranených do auta začali ustupovať. Rozkaz na ústup vydal aj náš veliteľ. Zhromaždili sme sa na okraji obce Sv. Michal. Tu sme zákerného strelca z kostola, ktorý spôsobil smrť nášho spolubojovníka, bez vyšetrovania, zastrelili. Mŕtveho Janka nám previezol jeden gazda z obce do Nemeckej Lupče. Jankovi kamaráti vedeli, že bol veľmi nábožný, preto sme mu prostredníctvom miestneho farára zabezpečili náboženský pohreb. Rozlúčili sme s ním dôstojne, zaspievali pieseň „Kto za pravdu horí“ a z pušiek vystrelili tri salvy.

V prvých septembrových dňoch som bol začlenený do prieskumného družstva s úlohou zísť z tábora k Váhu, prejsť cez rieku a dostať sa do Dolného Kubína. Veliteľovi tunajšej posádky sme mali doručiť písomnú správu, aby sa s vojakmi presunul k partizánom do západnej časti Nízkych Tatier. Pri prechádzaní cez rieku spustili z pravého brehu palbu Nemci a jedného z nás zranili. Nezostávalo nič iné, len sa vrátiť späť. Neskôr sme sa dozvedeli, že časť posádky bola zaradená do VI. taktickej skupiny a menšia časť sa dostala do Turca k partizánskej brigáde Petra Alexejeviča Veličku.

Ani v poslednom plánovanom prepade nemeckej kolóny na moste pri Liptovskej Teplej sme neboli úspešní. Celú noc sme vyčkávali, ale nikto z Nemcov sa neobjavil. Zdlhávacie čakanie stále v strehu, nezdríemnuť a nezakašľať bolo pre nás horšie, ako otvorený boj s nepriateľom.

Všetky bojové akcie, ktoré náš partizánsky oddiel do 20. septembra uskutočnil, boli len malým príspevkom toho, čo už niektoré oddiely brigády Jedorova v zrážkach s Nemcami vykonali. Pritom sme mali jedného mŕtveho, dvoch ranených a dosť úrazov dolných končatín, ktoré vznikali pri presunoch v horskom teréne. Zostupy z Prašivej do údolia a späť, najmä v noci, boli náročné na fyzickú zdatnosť neskúsených jednotlivcov.

Do nášho tábora prenikali správy o urputných bojoch v priestore Vrútok. Prvý oddiel Kaličenka, tretí Belova, štvrtý Rylina a šiesty Ozábala mali mnohých mŕtvych a ranených. Oddiel poručíka V. Ozábala bol napokon úplne rozbitý. Padol aj jeho veliteľ. Oddiel Kaličenka, napriek stratám, bol – podľa môjho názoru, ako mienky spolubojovníkov – najschopnejšou jednotkou brigády Jedorova. Časť tohto oddielu tvorili zajatci a utečenci zo zajateckých a koncentračných táborov, ktorí sa v chotári Liptovské Matiašovce dávali dohromady v máji až júni 1944, a v polovici augusta sa v počte 40 osôb pridali k našej brigáde.

Po správach o bojovej činnosti spomínaných oddielov sme sa začali cítiť ako menejcenná jednotka, ktorá si žije v peknom prostredí na Prašivej, ďaleko od nepriateľa. Mali sme pravidelnú stravu, väčšinou chlieb, čiernu kávu, margarín, lekvár a guláš. Večer sa táborom často ozývali veselé pesničky.

Náš čas však prišiel. Dňa 19. septembra bol vyhlásený poplach a začala sa príprava na dlhší presun. Každý z nás dostal palebný priemer streliva do pridelenej zbrane, dva ručné granáty a jednu dennú dávku potravín. Potom sa celý oddiel M. Boginského presunul do obce Hiadeľ. Tu bol odpočinok, v rámci ktorého príslušníci oddielu zložili partizánsku prísahu. Nasledoval presun na nákladných autách cez Slovenskú Lupču, Banskú Bystricu do Starých hôr a odtiaľ pešo cez pohorie Velkej Fatry do Necpalskej doliny. Na jej konci pod Bôrišovom sme zastali a čakali, kedy prieskum vystrelí svetlice ako oznam, že v obci nie sú Nemci, a že môžeme bezpečne postupovať cez dolinu vpred.

Pri prechode dolinou sme boli šokovaní tým, čo po sebe zanechali vojaci, ktorí dostali príkaz, aby sa z Turca presunuli do priestorov blízko Banskej Bystrice. V doline poodhadzovali cenný drobný technický materiál aj muníciu do pechotných zbraní, ponechali poľnú kuchyňu, motocykel a poškodené motorové vozidlo. Stalo sa aj to, že viacerí vojaci, ktorí mali rodiny v priestore Turca, sa zachovali zbabelo, dezertovali od vojenskej jednotky a vrátili sa do svojich domovov. Väčšinu poodhadzovaného materiálu sme použili. Najmä sa nám zišla poľná kuchyňa.

Po dôkladnom prieskume obce a jej okolia sa náš oddiel usadil v obci trvalejšie. Veliteľ oddielu so svojim štábom sa usadil vo Franklinovom kaštieli na severnom okraji obce, kde sa z poľnej kuchyne vydávala strava pre partizánov.

Pokiaľ sme pôsobili v partizánskom tábore na Prašivej, nepoznali sme okrem nášho veliteľa organizačnú štruktúru jednotky. Tá sa utvárala len postupne podľa personálnych podmienok a situácií na fronte. Najmä začiatkom septembra prichádzali stále noví dobrovoľníci do tábora a po výcviku boli zaradovaní do jednotiek, ktoré utrpeli v bojoch značné straty. Výcvik prebiehal zároveň s príslušníkmi viacerých oddielov brigády, pričom sa inštruktori často menili.

Pred odchodom do Turca sa náš partizánsky oddiel personálne doplnil a dostal pevnú organizáciu. Pokúsim sa ju priblížiť.

O veliteľovi M. Boginskom som už písal. Chcem však ešte doplniť, že Mečislava priviedla do partizánskych radov pomsta a nenávisť k nemeckým fašistom, ktorí mu vyvraždili rodinu a najbližších priateľov. Ako profesionálny míner zničil mnoho nemeckých železničných transportov a dôležitých vojenských objektov, za čo mu bola prepožičaná hodnosť kapitána. Príslušníci oddielu o tom vedeli, a preto mali k nemu rešpekt, úctu a ochotu plniť jeho príkazy. Za pobočníka si M. Boginskij vybral partizána menom Nikolaj. Pracoval na štábe a medzi nás nechodil.

Komisárom oddielu bol M. Grigorievič Labanov. V roku 1942 ho Nemci zajali a držali v zajateckom tábore, odkiaľ sa mu v máji 1944 podarilo ujsť a pridať sa k Jegorovovej brigáde. Pochádzal z Krasnojarska na Sibíri, kde pracoval ako žurnalista. Bol z nás najstarší, inteligentný, veľmi prísny a náročný na plnenie rozkazov. Vedel povzbudiť, potešiť a bez mentorovania poukázať na zverstvá fašistov, ktoré postihli aj jeho najbližších.

S náčelníkom štábu Borisom Trošanským sme sa stretali len veľmi málo. Pochádzal z Krasnodaru na Kubáni. Po čiastočnom potlačení SNP ho fašisti pri Liptovských Sliačoch 6. januára 1945 ťažko zranili. Gestapáci ho potom odviezli do Ružomberských kasární a o jeho ďalšom osude sme sa nedozvedeli.

O zásobovanie sa zodpovedne starali intendanti – staršinovia Míša, profesor z Poltavy a Gríša z Ukrajiny.

Na začiatku spomienok som už uviedol niektoré údaje o Ladislavovi Priesolovi, veliteľovi štábnej čaty. Po celý čas bol prostredníkom medzi partizánskym štábom a miestnymi funkcionármi v obci. Dokázal vždy šikovne vyriešiť sporné otázky pre spokojnosť oboch strán.

Veliteľom 1. partizánskej roty bol Vasil, mladý ruský partizán, ktorý tiež ušiel z nemeckého zajateckého tábora. 2. partizánskej rote velil Ján Sýkora, technický úradník zo Slavošvskej papierne. Organizácia 1. a 2. roty sa často menila, a to nielen podľa počtu ich príslušníkov, ale aj podľa veľkosti a rozľahlosti pridelených obranných úsekov. Veľkou posilou pre oddiel bola čata ťažkých guľometov značky Schwarzlosse, ktorej velil príslušník armády Karol Tomčík. S trepezlivosťou a obetavosťou naučil mládencov z Horehronia manipulovať a presne strieľať s týmito zložitými zbraňami. Pri štábe bolo v trvalej pohotovosti minerské družstvo v zložení: bulharský partizán Angel Vichrovský, Laco Časo a Valerián Rázga. Ich výcvik mal na starosti sám veliteľ oddielu.

Počet príslušníkov oddielu sa pohyboval medzi 200 až 250 osôb. Väčšinou to boli mladíci z Liptova a Horehronia, ale aj z Gemera. Ich priemerný vek bol 23 rokov. Medzi najmladších, len 16-ročných, patrili Vlado Kňazovický a Serafin Koribaňa. Okrem Slovákov a 12 sovietskych partizánov boli v oddiele aj štyria Česi a traja Bulhari. Pokiaľ sa týka sociálneho zloženia, vo väčšine išlo o robotníkov, roľníkov a študentov. Najmenej príslušníkov oddielu bolo z úradníckych profesií. V zostave jednotky sme mali tiež 5 žien, a to Boženu Hromádkovú z Rybárpola, Zlaticu Bullovú z Donoval, Milku Mrvovú z Liptovských Sliačov, Julku z Liptovskej Lúžnej a Helene, poľskú herečku z Varšavy. Pracovali ako ošetrovatelky a pomáhali pri zásobovaní.

Výzbroj oddielu, okrem spomenutých ťažkých guľometov, tvorilo množstvo pušiek čs. výroby, 15 sovietskych samopalov a každý príslušník štábu mal aj pištoľ. Z ďalších palebných prostriedkov sme mali jeden mínomet, o ktorý sa staral vojak Fereje a jednu protitankovú pušku PTRS. Munície a ručných granátov sme mali dostatok.

Keď sme prišli do Necpál, veľké úsilie sme museli venovať zásobovaniu potravinami, ako aj drobným technickým prostriedkom. Obilie, zemiaky a dobytok sme zaobstarávali u okolitých veľkostatkárov, ale pomáhali nám v tom tiež statoční miestni občania. Keď nebolo možné obilie zomlieť pre zničené mlyny, za našej pomoci ich opravili a dali do prevádzky. Zásobovanie bolo veľmi sťažené tým, že v okolitých obciach, napríklad v Žabokrekochoch, Príbovcich a inde, boli nemecké jednotky SS. K dispozícii sme mali dva nákladné automobily a jeden osobný hegmotor. Núdzová nemocnica bola na lesnej správe v hornom kaštieli, kde poskytoval pomoc raneným a chorým MUDr. Pajtáš. Aj na Uhliskách bolo pripravené miesto pre nemocných.

Hlavnou úlohou nášho oddielu bolo brániť obec Necpaly a jej dolinu, dlhú 14 km, pred vstupom nemeckých jednotiek, a tak im zabrániť prístup z Turca do B. Bystrice. Podobné úlohy mali aj ostatné oddiely brigády Jegorova na západných svahoch a v dolinách Veľkej Fatry. Telefónne spojenie sme mali s Danilenkovým oddielom v Belánskej doline, Kuznecovovým v Gaderskej, Belovovým v Jasenskej, Kirijevovým v Sklabinskej a Nikolajevovým v Blatnickej. Cez telefónnu ústredňu v Liptovskej Revúcej fungovalo spojenie s väčšinou povstaleckého územia.

Nakoľko medzi južným susedom a nami bola väčšia medzera, zriadili sme pozorovateľňu a telefónnu ústredňu v odľahlej osade Folkušová. V dome gazdu bolo umiestnené spojovacie zariadenie a na okraji stavby vytvorené palebné stanovisko. Veliteľom tu bol ruský partizán Viktor, ktorý úlohu plnil spolu s tromi striedajúcimi sa členmi oddielu. Žiaľ, Nemci túto usadlosť prepadli. Rozpútal sa krutý boj, v ktorom sa vyznamenal Viktor. Paľbou z ľahkého guľometu zadržal nemeckých útočníkov a zatiaľ gazda s rodinou zadným vchodom opustil dom. Jeden z partizánov bol zranený, ale nakoniec sa všetkým podarilo prejsť cez horu k nášmu oddielu. Neskôr sme sa dozvedeli, že príslušník povstaleckej armády Dvorský

z Michaloviec pri ústupe vojakov z Turca dezertoval, a keď ho chytili Nemci, tak im prezradil, čo sa vo Folkušovej nachádza.

Veľa síl sme venovali budovaniu obranného postavenia v predhorí a na prístupových miestach do obce. Kopať zákopy v kamenistom teréne nebola maličkosť. Aj pri tejto práci nám pomáhali občania a deti nám nosili občerstvenie a pitnú vodu. Necpalčania už pred povstaním, v jarných mesiacoch, vynášali do horárne Ladislava Frimmela pod Stráňami potraviny pre sovietskych vojenských zajatcov, ktorí ušli z nemeckého zajatia a pre slovenských vojakov, ktorí sa v horách skrývali pred odoslaním na východný front.

Predstavitelia obce, napr. riaditeľ miestnej ľudovej školy, notár Glenda, evanjelický farár Holý a ďalší, veľmi aktívne podporovali povstanie. Profesor Jeršov založil v obci ilegálny Revolučný národný výbor už 15. mája 1944. Jeho členovia na čele s predsedom Žalmanom po vyhlásení SNP organizovali nástup všetkých schopných mužov do armády v kaštieli Dr. Justa a do 2. čs. partizánskej brigády M. R. Štefánika v kaštieli statkára Franklina. Keď po ťažkých bojoch prechádzali cez obec do Čremošného francúzski partizáni, pripojili sa k nim ako tlmočníčky dcéry Dr. Justa Mária a Rozália.

Nakoľko sme počítali s tým, že Nemci budú útočiť s tankmi a obrnenými transportérmi, pripravovali sme sa na ich ničenie. Vyrábali sme „handgranáty“ obtočené trhavinami tak, aby pri výbuchu pod pásy vozidiel tieto pretrhli. Ťažkú bojovú techniku však Nemci pri útoku na našom úseku nenasadili.

Silné ohniská odporu so štyrmi ľahkými guľometmi sme vybudovali na cintoríne. Tento priestor so stálou pozorovateľňou na veži kostola mal na starosti partizán Ján Kadlec. Miestny farár nám vychádzal v ústrety a povolil striedajúcim pozorovateľom prespávať v kostolných priestoroch. Niektorí nábožne orientovaní partizáni sa cez neделе zúčastňovali aj na bohoslužbách. Ak si splnili stanovené úlohy, nikto im v tom nebránil. V tejto súvislosti zdôrazňujem, že počas môjho pobytu v oddiele, som nebol svedkom žiadnej politickej agitácie so straníckym zameraním. Nikto nezisťoval, akého je kto vierovyznania alebo straníckej príslušnosti.

Okrem hlavnej úlohy zabrániť Nemcom preniknúť z Turca cez Necpalskú dolinu na Banskú Bystricu sme zamínovali železničnú trať, mosty a prekážky v doline. Prieskumom sme zisťovali dislokáciu útvarov SS v Martine a okolí, odhaľovali špiónov a pomocníkov fašistov.

V polovici septembra sa našim mínerom stala nepríjemná vec. Pri zamínovaní železničnej trate Košťany – Príbovce sa zrazu objavila nemecká hliadka. Veliteľ Nikola, bratia Franta a Pepo Krátky, Angel Vichrovský, Laco Časo a Valo Rázga sa s ňou pustili do boja. Na nešťastie však Nikolovi vyšla zo samopalu len jedna rana. Druhý náboj sa vzprietil, čo využili SS-mani na mohutnú paľbu po našich. Pri prestrelke bol ťažko ranený do brucha Franto Krátky, ktorého sa nám podarilo dostať na ošetrovňu, poskytnúť mu prvú pomoc a potom preniesť cez hory do nemocnice v Korytnici. Nemecká hliadka akosi na míny zabudla a na druhý deň vyletel do vzduchu nemecký vojenský transport, z čoho sme mali nezvyčajnú radosť.

Pamätám sa na kontrolu nášho oddielu vykonanú veliteľom brigády Jegorovom. Prišiel k nám dvakrát, pričom ho sprevádzal poradca partizánskych oddielov Vsevolod Ivanovič Klokov. Spolu s našim štábom kontrolovali, aké máme možnosti obrany pri útoku nepriateľa. Na základe rekognoskácie obranného priestoru vykonali inštruktaž, poradili čo vylepšiť a povzbudili nás v našom protifašistickom boji. Jegorov mal v tom čase štáb v osade Turecká, učupenej pod vrcholmi Krížnej.

Začiatkom októbra členovia prieskumu zistili, že v susedných obciach si Nemci počína-

jú oveľa živšie a pravdepodobne sa chystajú na prepad. Uskutočnili ho 8. októbra o 14.00 h, keď nepriateľská rojnica v sile čaty vyrazila zo smeru obce Belá – Dulice k severnému pásmu našej obrany a zahájila palbu zo samopalov. Ich útok sme odrazili strelbou zo štyroch ľahkých guľometov.

Zo strany Nemcov však išlo len o klamný manéver, ktorým chceli odpútať našu pozornosť od skutočného útoku silami dvoch čiat zo západu od obce Žabokreky. Dostali sa až na okraj Necpál a podarilo sa im zapáliť humnú Mateja Skuhru, Ondreja Blahušiaka a Jána Šípku. Oheň sa začal šíriť na ďalšie staveniská a občania ho začali hasiť. Medzitým sa snažil jeden z Nemcov priplaziť k nášmu ľahkému guľometu, aby ho mohol ručným granátom umlčať. Obrancovia dediny ho však spozorovali a zastrelili. Údajne to bol veliteľ útočiacej jednotky v hodnosti poručíka. Po jeho smrti útočná aktivita Nemcov klesla. Nemeckí vojaci pozbierali mŕtvych a ranených a siahli sa. Pri ústupe vzali so sebou Jozefa Feju s matkou robiacich na poli. Matku prepustili a Feju si zobrali ako rukojemníka. Ich padlého veliteľa však museli v rohu cintorína pochovať obyvatelia Necpál.

Pri vyhodnocovaní nemeckého prepadu sme usúdili, že to bola akási predohra pred generálnym útokom na naše obranné postavenie. Velitelia preto prijali rad opatrení na zvýšenie jeho odolnosti, zaktivizovali prieskum a pozorovanie. Aj v Necpalskej doline, dlhej 14 km, sme na ceste vybudovali pevné zátarasy zosilnené trhacími náložami.

Počas nášho pobytu v Necpaloch a najmä po odrazení nemeckého prepadu sa medzi nami a občanmi obce vytvorilo pevné priateľstvo, príkladná spolupráca a pomoc. Mal na tom najväčšiu zásluhu veliteľ štábnej čaty Laco Priesol, ktorý vedel s každým taktne jednáť a presadiť často aj nemožné. Miestny obuvník nám zadarmo opravoval topánky a Mečislavovi zhotovil a daroval krásne čizmy. V rodinách Kňažka a Voštu som si pochutnal 2-krát na bryndzových haluškách.

Od polovice októbra 1944 zintenzívnel nepriateľský prieskum a zosilnel aj pohyb nemeckých vozidiel na cestách pri Martine. Nemci boli zrejme po prvom bojovom neúspechu rozhodnutí pomstiť sa nám a Necpaly, ktoré sme ovládali štyri týždne, obsadiť za každú cenu.

19. októbra som bol určený do strážnej služby na západnom okraji obce pri ceste vedúcej do Žabokriek. Predpolie som pozoroval z malého maštalného okienka, pri domčeku s veľkým stohom slamy. Mali sme ho dobre osvetlený elektrickými lampami, nakoľko nemecké hliadky využívali často pre postup potôčik s husto porastenými vrbinami. Pozorovacie miesto bolo naozaj veľmi nebezpečné, veď necelé 4 km od neho „bačovali“ príslušníci SS-oddielov.

Počas výkonu strážnej služby ma v noci nikto neprišiel vystríadať a ja vyčerpaný som si postojacky občias zdriemol. Telo sa klátilo k zemi a chcelo spať a spať. Zrazu pri brieždení nastal veľký hukot, strelba od Příbovic a Belej – Dulice, vo vzduchu svištali míny a pri dopadoch sa trieštili na všetky strany. V dialke som zbadal, ako k obci postupujú husté rojnice v šedých a čiernych uniformách. Palbou z našich guľometov a z mínometu boli prinútení robiť prískoky a plaziť sa. Sám som strieľal dobre skrytý z okienka puškou. Či bola moja strelba účinná, to sa neodvážim povedať. Keď sa Nemci k okraju obce priblížili a videl som už aj do ich tváří, ruky sa mi začali chvieť a obával som sa o svoj život.

Z našich som nemal kontakt s nikým, a preto som sa rozhodol ustúpiť. Prehodil som baťoh na chrbát, vybehol z maštale a bežal som kľučkujúc medzi domami, dvormi a humnami nazad. Zem sa chvela od výbuchov mín, a keď jedna dopadla vedľa mňa, reflexívne som sa šmaril na zem pokrytú hnojiskom. Črepiny z mín sa mi vyhli, bežal som ďalej, pretože nikoho zo spolubojovníkov som nevidel. Až za stredom obce stál nebojácne náš veliteľ Mečislav s pištoľou v ruke a kričal „neustupať“. Ani pri ňom som žiadneho partizána nevidel. Až

na hornom okraji obce boli v obrannom postavení príslušníci 1. roty, ktorí chceli nepriateľovi zabrániť vo vstupe do Necpalskej doliny. Rozpálený, spotený, totálne fyzicky a psychicky vyčerpaný, močovkou zasmradený, som sa zaradil medzi nich. Zúrivy tlkot srdca ustal, napätie povolilo a bol som rád, že sa mi z toho pekla podarilo uniknúť.

Do zotmenia fašisti obsadili takmer celú obec. Nám patril len jej horný okraj s Franklinovým kaštieľom. Prieskumné hliadky, ktoré sme vyslali do okolia, hlásili, že do Necpál prichádzajú ďalšie jednotky nepriateľa, nemeckí vojaci vnikajú do hospodárskych objektov a chytajú v nich hydinu a že obsadená fašistami je aj obec Belá – Dulice.

Po relatívne pokojnej noci pri briezdení zaútočili Nemci silou asi dvoch práporov na naše obranné postavenie. Ich hustá mínometná paľba nám spôsobovala straty aj v hluchých priestoroch. Na základe správ o nepriaznivom vývoji situácie v susedných dolinách – Bélianskej a Gaderskej, kde partizáni nekládli taký odpor ako my, začal náš oddiel ustupovať. Hrozilo nebezpečenstvo, že budeme obklúčení a zajatí.

Urputné boje s nepriateľom v Necpaloch a v jeho doline trvali 8 – 10 dní. Fašisti útočili prevažne vo dne a zaujímavé je to, že v lese používali taktiku výkrikov, aby nás psychicky podlomili. Z ich slov som si najviac zapamätal slovíčka, ktorými nás titulovali „schweine partizanen“.

V Necpalskej doline sú veľmi husté lesy a pre obmedzenú viditeľnosť bolo veľmi sťažné udržať spojenie medzi menšími jednotkami. Často sme nevedeli, kde sú naši velitelia, a preto sme boli odkázaní na samostatné rozhodovanie. Nemali sme prehľad ani o tom, kde sa nepriateľ nachádza a z ktorej strany môže na nás zaútočiť. Pri hustej nepriateľskej paľbe sme museli často prebehovať cez údolnú cestu z jedného svahu na druhý ako splašené zajace. V lesných prestrelkách položili životy viacerí naši spolubojovníci, z ktorých som si zapamätal najmä tých, ktorí padli vedľa mňa. Môj dobrý priateľ, výborný guľometník Ondrejka dostal guľku presne do stredu čela asi od nemeckého ostreľovača, a podobne padol aj húževnatý mladý chlapík Rybák z Liptovských Sliačov.

V týchto bojoch sme nemali žiadny prísun potravín a mohli konzumovať len to, čo sme mali so sebou v batohoch. Priznám sa aj k prípadom vandalizmu, keď sme do zátočín horskej bystriny hádzali ručné granáty. Omračené pstruhy sme vylovili a v príhodný čas upiekli na ohni.

Naše posledné záchytné obranné pásmo bolo na úpäti Ploskej a Suchého Vrchu vo Veľkej Fatre. Nešlo však o súvislú obranu, bránili sme sa len v jednotlivých ohniskách odporu. Bolo to asi po 8 dňoch od generálneho fašistického útoku – 27. októbra, keď som nášmu veliteľovi roty Vasilovi pomáhal naplniť a podávať zásobníky do ľahkého guľometu. Pálili sme na nepriateľské rojnice postupujúce od Bôrišova. Obaja sme dobre videli ako fašisti s krátkymi samopalmi robia prískoky od jednej kopy kamenia k druhej. Keď boli blízko nás, prosil som Vasila, aby prestal strieľať a ťahal som ho za nohu, aby sme rýchlo opustili stanovisko. Dal si povedať, zdvihli sme sa a určite v osobných rekordoch sme prekonalí 100 m vzdialenosť na návršie, z ktorého sme doslova leteli smerom na Revúcu. Náš ústup z návršia do údolia bol sprevádzaný hustou nepriateľskou paľbou zo samopalov. Doposiaľ si veru neviem vysvetliť skutočnosť, že nás ani jedna guľka nezasiahla.

Nemci po dosiahnutí návršia Veľkej Fatry prestali útočiť, nakoľko sa blížila noc. Žiaľ, Vasil si pri prudkom behu po kameňoch podvrtol členok a začal krívať. Mal bolesti, išiel pomaly, odovzdal mi guľomet a nariadil mi, aby som odišiel k svojej jednotke. On sa vraj o seba postará. Kde sa potom podel, a či sa dožil konca vojny, neviem.

Až po oslobodení som sa dozvedel, že na nás útočila 1. brigáda SS Dirlewanger. Pred príchodom na Slovensko sa podieľala na potlačení povstania vo Varšave. V radoch Wehrmach-

tu a SS mala „húf trestancov a zločincov“, ktorí si mali na fronte vyslúžiť odpustenie trestu. Rýchlo sme spoznali, že sa jedná o mimoriadne odvážnych, profesionálnych bojovníkov, ktorí sa často až hazardne vrhali do bojových akcií.

Do obce Revúca som došiel za tmy a pri jeho domčekoch som nestretol žiadneho občana. Vyhliadol som si najskromnejší príbytok a vošiel dnu. Bojazlivo, ale pritom veľmi vľúdne, ma privítala babička, ponúkla mi mlieko s chlebom a povolila vyspať sa na povale v sene. Pritom nariekala, žehnala sa a vyslovovala obavy, že nás Nemci všetkých vyvražia. Ráno, dobre vyspatý, som sa s babičkou rozlúčil, poďakoval jej a šiel som hľadať príslušníkov nášho oddielu.

Veľmi som sa potešil, keď medzi roztrúsenými vojakmi som stretol spolubojovníka Jožka Sýkoru so Slovenskej Ľupče. Dohovorili sme sa, že nás už nikto nesmie rozdeliť, a že spoločne v dobrom či zlom prežijeme nastávajúce obdobie. Medzitým nejaký veliteľ v hodnosti poručíka rozmiestňoval vojakov do obranného postavenia na návrší východne od hradskej. Aj nás zaradil do svojej jednotky a určil nám palebné stanovisko. Ešte sme si ani nestačili určené miesto v skalnatom teréne vhodne upraviť pre vedenie paľby, keď sa zrazu nad nami objavili nemecké lietadlá – Messerschmidty a začali na nás zhadzovať bomby. Tie dopadali blízko nás a trieštili skaly, ktorých úlomky sa rozlietali na všetky strany. Nepriateľské lietadlá útočili v troch vlnách. V tomto pekle každý obranca hľadal záchranu v priehlbínach a skalných dierach. Obranné postavenie bolo úplne spustošené. Pre mňa bolo ale najhoršie to, že môjho dobrého priateľa som stratil z dohľadu a viac som sa s ním do konca vojny nestretol.

Osamotený a bez akýchkoľvek informácií o situácii som šiel starohorskou cestou smerom na Banskú Bystricu. Ďaleko som však nezašiel, nakoľko od centra povstania sa valil prúd vojakov, povozov, civilov s batohmi na chrbte, motorových vozidiel, ale aj žien s deťmi. Až vtedy som sa dozvedel, že nemeckí fašisti už Bystricu obsadili. Na ustupujúcich útočili nemecké lietadlá zhadzovaním bômb a paľbou z guľometov. Po každom nálete všetko z cesty zmizlo a zachraňovalo sa v lesnom priestore. Nárek a výkriky ranených pôsobili strašidelne. Mne nezostávalo nič iné, len sa otočiť a zachrániť sa v horách.

Na tomto mieste končia moje osobné spomienky na pobyt v partizánskom oddiele M. Boginského. Ďalšie osudy oddielu a jeho príslušníkov som spracoval na základe spomenutých písomných spomienok L. Priesola a s pomocou môjho spolubojovníka Oldřicha Kotouča.

Pri opisovaných bojoch v Necpalskej doline oddiel odolával Nemcom desať dní a nocí, pričom im spôsobil veľké straty. Počet mŕtvych a ranených príslušníkov oddielu pre ťažký, zalesnený terén nebolo možné zistiť. V dôsledku nepretržitých útokov nepriateľa, nepriaznivého počasia a narastajúcich problémov so zásobami munície a najmä jedla, výrazne klesla morálka a disciplína partizánov. Najmä u tých najmladších silnel pocit bezmocnosti a zúfalstva. Viacerých „obalamutil“ aj obsah Tisových a nemeckých letákov.

V zásobovaní potravinami a tiež pitnou vodou boli skutočne veľké problémy. Priesol v spomienkach uvádza, že v posledných dňoch bojov dokázal zabezpečiť len štyri vrecia suchárov, ktoré po dohode s veliteľom rozdelil medzi partizánov. Neskôr sa im podarilo zabiť ovce, ale mäso nemohli upiecť pre veľký dážď so snehom, ktorý uhasil oheň hneď v zárodku. Nepomohlo ani drevo z rozobratého triangulačného bodu. Niektorí vyhladnutí partizáni s dobrým žalúdkom jedli aj surové mäso.

Po vytlačení oddielu z doliny sa jeho časť vedená Priesolom na príkaz veliteľa brigády Jegorova sústredila na jednu noc do chaty na Kráľovej Studni. Tu sa partizáni mohli ohriať, usušiť, zajedli si polievku, varené volské mäso, dostali cigarety a do „ešusov“ trochu masti. Ich nálada sa veľmi zlepšila. Rýchlo však zosmutneli, keď sa dozvedeli, že náš míner Bulhar

Angel Vichrovský bol zákernou guľkou usmrtený. Okrem neho v blízkosti chaty padol aj sovietsky partizán, príslušník organizátorskej desantnej skupiny Jegorova a veliteľ 9. partizánskeho oddielu Vološin. Nad jeho hrobom prehovoril Jegorov a rozlúčili sa s ním Klokov, Boginský, Lobanov, ako aj ďalší velitelia. Jegorov v prejave okrem iného kritizoval velenie 1. ČSA, že partizáni museli na príkaz viesť pozíčnú vojnu a obranný boj, čo z taktického hľadiska nebolo správne. Veď partizáni majú bojovať v tyle nepriateľa prepadávaním, deštrukciami a podobne. Zdôraznil, že odteraz budú bojovať na vlastnú päsť a s pomocou Červenej armády nakoniec zvíťazia. Toto sa podľa záznamov Priesola odohralo 30. októbra 1944.

V tomto čase už štáb brigády Jegorova s predstaviteľmi Hlavného štábu partizánskeho hnutia mal dohodnuté, že niektoré prápory (oddiele sa premenovali na prápory) brigády odídu pod vedením Klokova a kpt. Alexejenka cez Malú Fatru na Moravu. Dňa 29. októbra na Kráľovej Studni sa rozhodlo, že s Klokovom odídu prápory Boginského, Kuznecova, Kozačoka, Slavkina, Rylina a zástupcu padlého Vološina, spolu asi 500 partizánov. Odchod bol stanovený podľa rozkazu veliteľa brigády Jegorova na nasledujúci deň. Na Malú Fatru sa určená jednotka síce dostala už 31. októbra, ale na Moravu prejsť nemohla, nakoľko v okolí boli silné nemecké jednotky. Prešla preto 12. novembra do priestoru Valaskej Belej v Strážovských vrchoch k partizánskej brigáde Jána Žižku a spolu vytvorili Partizánsky zväzok Jána Žižku.

Netrvalo dlho a Nemci sa rozhodli zväzok zlikvidovať. S podporou ťažkých zbraní ho obklúčili a bolo len otázkou času, kedy ho zničia. Boginský, ktorý v tom čase bol veliteľom 3. práporu, s časťou svojej jednotky a tiež s príslušníkmi práporov Slavkina a Kozačeka, prerazil z obklúčenia v priestore Valaskej Belej a Okrúhleho Vrchu. Po vydarenom vyjdení z nemeckej obruče však stratili kontakt s brigádou J. Žižku, a preto sa rozhodli prejsť do Nízkych Tatier. Po strastiplnej ceste cez pohorie Veľkej Fatry sa dostali do oblasti Liptovská Lúžna – Železnô.

Do pôvodného tábora na Prašivej sa už začiatkom novembra presunuli prápory Mojsejeva, Kaličenka, Belova a Kirijeva. Tie sa však dlho na Prašivej nezdržali a podľa príkazu veliteľa HŠPH plk. Asmolova zaujali iné operačné priestory. Všetky jednotky brigády Jegorova boli veľmi preriedené. Mnoho bolo padlých, zajatých a tí, ktorí boli ľahšie ranení či nemocní, odchádzali do svojich domovov. V pôvodnom zložení nebola žiadna jednotka brigády.

Po opätovnom príchode do oblasti Prašivej Boginský vytvoril základňu na Latiborskej Holi a obsadil so svojimi príslušníkmi bunkre na pohronskej strane. Do Liptovskej Lúžnej vyčlenil 5-člennú skupinu, ktorej velil sovietsky partizán – staršina. Skupina mala na starosti zásobovanie, spravodajskú činnosť, styk s Revolučným národným výborom a telefonické spojenie s veliteľom. Pri telefóne bola stála služba v dome občana Pažitku, staršina býval u Jakuba Tišťana a sklad proviantu bol v objektoch vdovy Serafínovej. Jednotka bola zásobovaná z miestnych zdrojov dediny, najmä z družstva Včela a platilo sa im v hotovosti. Bohinský na novej základni spolupracoval so susediacim 4. partizánskym plukom A. Cipricha a tiež s partizánskym oddielom Pobeda, ktorému velil Makarenko.

Na začiatku roka 1945 sa nemeckí okupanti rozhodli potrestať občanov Liptovskej Lúžnej za pomoc poskytovanú partizánom. Dňa 8. februára do obce vnikla viac ako 200-členná jednotka Sonderkommando z Ružomberka. Jej príslušníci vykonávali domové prehliadky, zavraždili deväť obyvateľov a dvoch partizánov, vypálili šesť domov a hospodárskych budov a z obce odvliekli okolo 200 mužov.

Boginský so skupinou spolubojovníkov, medzi ktorými bol aj Oldo Kotouč, pozerali z okraja lesíka ako fašisti postupujú cez obec a mohutne pália z pechotných zbraní. Zrazu Mečislav vykrikol od bolesti, ktorú mu spôsobila zblúdila guľka či črepinka nepriateľa. Zasiahla mu nohu a rozdrvila kosť chodidla tak, že nemohol spraviť ani krok. Trpel veľkou bo-

lestou a hrozila mu amputácia nohy. Prvú pomoc mu poskytol lekár 4. partizánskeho pluku MUDr. Tibor Gross. Nepodľahol nátlaku, aby nohu amputoval, nakoľko na takýto zákrok nemal potrebné nástroje. Volil preto konzervatívnu liečbu a príkladne sa staral o raneného.

V ťažkých zimných podmienkach partizáni Boginského preniesli za front a odovzdali do lekárskej starostlivosti Sovietskej armády. Z ťažkého zranenia sa napokon vyliečil, ale zasiahnutá noha zostala kratšia. Mená záchrancov sa nepodarilo zistiť, ale patrila medzi nich celkom určite partizánska ošetrovatelka Božena Hromádková z Rybárpoľa.

Časť partizánov na čele s Priesolom po zranení Boginského odišla smerom na Kyšky, kde ich Nemci obklúčili a zajali. Priesola spolu s inými účastníkmi povstania odtransportovali do zajateckého tábora Fallingbostel, odkiaľ ich v máji 1945 oslobodila Červená armáda.

* * *

Cez pôvodný zámer venovať svoj príspevok len činnosti oddielu Boginského, som sa rozhodol stručne opísať aj pokračovanie mojej partizánskej cesty. Je neoddeliteľnou, aj keď už nepriamou súčasťou jeho histórie. Veď strasťami a peripetiami, o ktorých sa chcem zmieniť, som neprešiel len ja. Rovnaké alebo podobné prežili aj iní príslušníci oddielu.

Keď som osamotený a vyčerpaný stál na konci októbra 1944 na starohorskej ceste, vystala mi v hlave dilema čo ďalej? Zísť cez hory do údolia a nájsť dočasný úkryt v niektorej horskej osade alebo preniknúť hlbšie do pohoria Nízkych Tatier, kde sa pripojím k niektorej životaschopnej partizánskej skupine. Zvolil som druhý variant, nakoľko pri prvom hrozilo väčšie riziko zajatia. Zo starohorskej cesty som odbočil na chodník, po ktorom už kráčal zástup povstalcov smerom na Hiadelské sedlo. Pri presune nás nemilo prekvapilo počasie. Začalo husto pršať, vo vyšších polohách bola hmla, dážď sa zmenil na drobný kryštálový sneh a silnel mráz. Pritom nás neustále sprevádzala strelba a výbuchy granátov z priľahlých údolí.

Po príchode do pôvodného výcvikového tábora na Prašivej sme tu našli zemlianky plné povstalcov a Židov. Stretol som tu aj členov angloamerickej misie, ktorí vo veselej nálade smerovali, rovnako ako my, po horskom hrebeni ďalej na východ. Pochod bol stále namáhavejší, pretože pribúdalo snehu a mráz silnel. Pod Chabencom som uvidel, ako sa skupina povstalcov usiluje poskytnúť pomoc zoslabnutému a podchladenému civilistovi. Do úst mu liali nejakú tekutinu, aby sa vzchopil a postavil na nohy. Až po oslobodení som sa dozvedel, že týmto človekom bol Ján Šverma, ktorý krátko potom v dôsledku útrap podľahol.

Na Chabenci sme už boli od zimy a hladu – v podstate jedinou našou potravou bolo konské mäso, ktoré sme bodákmi vyrezávali zo zastrelených zvierat, opekali na ohni a žuvali a z mastných kúskov varili, za pomoci „ešusov“ s roztopeným snehom, akúsi polievku – umorení na smrť. Na prejedenie cez Dereše, Chopok a Ďumbier k 1. čs. armádnemu zboru nebolo síl. Uvedomovali sme si, že pokus o ďalšie smerovanie na východ by bol veľký hazard so životom. Rozhodli sme sa preto zostúpiť do liptovského priesmyku, kde sme stretli príslušníkov 1. partizánskeho oddielu brigády Jegerova. Pripojili sme sa k nim.

V snahe zaobstaráť pre oddiel potraviny vydal jeho veliteľ Kaličenko rozkaz postúpiť Kľačianskou dolinou do niektorej liptovskej osady. Akcia sa však skončila neúspešne. Narazili sme na silnú nemeckú jednotku, ktorá strelbou z ťažkého guľometu dvoch partizánov zabil. Nasledujúci deň začali Nemci dolinu vyčisťovať. V prestrelkách s nimi väčšina príslušníkov oddielu stratila medzi sebou kontakt. Skupina desiatich partizánov, medzi ktorými som bol aj ja, sa rozhodla prejsť na juh cez Nízke Tatry, Kremnické hory a Vtáčnik do Inoveckých hôr, bližšie k rodinám.

Pri zostupe z hrebeňa Nízkyh Tatier celú skupinu zajali nemeckí vojaci. Odviedli nás do Korytnice a vypočúvali. Vydávali sme za vojakov povstaleckej armády, čo nám zrejme v danej chvíli zachránilo život. Po niekoľkých dňoch ma vojenská eskorta odviezla do Ružomberka. V tunajších kasárňach som bol zavretý v remíze preplnenej ďalšími zajatými vojakmi, ktorých tu Nemci sústreďovali pred transportom do koncentračného tábora. Pred týmto osudom mňa spolu so šiestimi inými zajatcami pôvodom z Ružomberka zachránili dve sestry Slovenského červeného kríža. Pochádzali tiež z tohto mesta a intervenovali za nás u miestneho vládneho zmocnenca, o ktorom vedeli, že si rôznymi spôsobmi snaží zabezpečiť alibi pre povojnové obdobie. Na jeho zásah nás Ružomberčanov bezprostredne pred odchodom transportu nemeckí vojaci prepustili. Ostatní zajatci takéto šťastie nemali...

Po skončení vojny som sa dozvedel, že väčšine príslušníkov nášho oddielu sa podarilo prežiť. V rokoch 1953 – 1964 sme zorganizovali tri stretnutia, a to dve v Nepochoch a jedno v rámci zrazu členov Jegorovovej brigády pri 20. výročí SNP v Lomnistej doline. Žiaľ, väčšinu z rôznych dôvodov neprišli. Užšie kontakty doteraz udržiava asi 55 spolubojovníkov z partizánskeho oddielu M. Boginského.

Obr. 1 – Partizáni 2. oddielu partizánskej brigády Jegorova s ťažkými guľometmi. Veliteľ ťažkých guľometov Karol Tomčík stojí vzadu, tretí sprava.

Obr. 2 – Veliteľ 1. roty Vasil Zajcev

Obr. 3 – Komisár 2. partizánskeho oddielu M. Grigorievič Labanov

Obr. 4 – Veliteľ 2. partizánskeho oddielu M. Mečislavovič Boginskij

Obr. 5 – Zľava Laco Priesol – veliteľ štábnej čaty, šofér Frgele, Boginskij, zástupca vel. partiz. oddielu Nikolaj a veliteľ spravodajskej jednotky VLK 1. ČSA na Slovensku.

